

NOVI PEKING IN SIJAJNEJŠI ŠANGHAI – VIZIJA JAVNEGA PROSTORA V TREH KONTEKSTIH

NEW BEIJING AND GREATER SHANGHAI - VISION OF PUBLIC SPACE IN THREE CONTEXT

Ključne besede

kitajska mesta; javni prostor; hiperurbanizacija; kitajska družba; kitajska kultura

Key words

Chinese cities; public space; hiperurbanization; Chinese society; Chinese culture

Izvleček

Mega merilo sodobnih kitajskih mest je posledica radikalne hiperurbanizacije in političnih reform, ki so v zadnjih 60. letih sistematično rušile mikro podobo kitajskih mest in spreminjale vrednote kitajske družbe. V članku je predstavljen vpliv dveh ključnih političnih prelomnic Mao Zedonga in Deng Xiaopinga na današnji razvoj kitajske družbe, podoba sodobnih kitajskih mest in definicijo javnega prostora. Vizija mestnih predelov Novi Peking in Sijajnejši Šanghaj v kontekstu socializma, ekomomije in družbe ustreza nasledju razvoja kitajske družbe.

Različni pogledi na hiperurbanizacijo kitajskih mest skozi film, umetnost, sociologijo, politično in prostorsko teorijo ter filozfijo odpirajo kritičen diskurz o posledicah razvoja globalnega modela mest in vlogi javnega prostora v specifičnem političnem okolju ter o vlogi posameznika v sodobni kitajski družbi, ki zahteva nujno družbeno reformo.

Abstract

The large scale of the modern Chinese cities is the result of radical hiperurbanization and political reforms in the last 60 years. They systematically destroyed small-scale image of Chinese cities and changed the values of Chinese society. This article introduces the impact of two crucial political turning points of Mao Zedong and Deng Xiaoping, on the development of today's Chinese society, on the image of modern Chinese cities and on the definition of public space. The vision of the city parts New Beijing and Greater Shanghai in the context of socialism, economy and society represents continuum of development of Chinese society.

Hiperurbanization of Chinese cities opens a critical discourse through film, art, sociology, politics, spatial theory and philosophy. It is about the consequences of the development model of the global cities and the role of public space placed in a specific political environment as well as about the role of the individual in contemporary Chinese society, which requires urgent social reform.

UKD 711.432(511.12)
COBISS 1.03
Prejeto 5.11.2015

doc. dr. Špela Hudnik

University of Ljubljana, Slovenia
Faculty of Architecture
spela.hudnik@fa.uni-lj.si

1. Uvod

Definicije urbanega javnega prostora v različnih kontekstih, političnem, geografskem, ekonomskem in družbenem, narekujejo v času sodobne hiperurbanizacije Kitajske globalni ekonomski standardi.

Za preobrazbo kitajskih mest, demografske spremembe in nove vrednote sta bili odločilni predvsem dve politični prelomnici: ideologija komunizma in kulturna revolucija Mao Zedonga ter sprejetje tržno usmerjenega gospodarstva, ki je v zadnjih petindvajsetih letih prek reform Deng Xiaopinga spodbudilo izjemen ekonomski, socialni in kulturni razvoj. Guy Olivier Faure razume spremembe v kitajski družbi kot predvidljiv nasledek razvoja, kot kontinuum in ne radikalno preobrazbo. Zanj je to hiter razvoj in ne odklon ali obrat. Kitajska sprejema modernost, svetovno ekonomijo integrira v svoj razvoj z veliko hitrostjo in jo tudi osmisli. Množične migracije ruralnega in urbanega prebivalstva spreminjajo socialno matrico mest. Posledica so večmilijonske metropole (Šanghaj 23. mil. preb., Peking 14. mil. preb., Hong Kong 7. mil. preb.) in nastanek novih mest.

Politika napoveduje, da bodo do leta 2020 zgradili 400 novih mest z milijon prebivalci. Neville Mars, nizozemski urbanist in teoretik, v knjigi *The Chinese Dream: A Society Under Construction* v multidisciplinarnem merilu sooča bralca z vzroki in posledicami največjega svetovnega urbanega booma, ki prihaja kot utopija v izjemnih razsežnostih in zahteva konstrukcijo nove družbe. Množični premiki 1,3 milijarde ljudi kažejo po mnenju ameriškega sociologa Richarda Sennetta vedenjske vzorce kozmopolitizma, heterogenosti in indiferentnosti do raznolikosti. Kitajski družbi namreč kljub skupnemu jeziku in nacionalni kulturi ni uspelo izbrisati medsebojnih razlik. Za Sennetta kozmopolitizem spodbudi prisotnost tujcev, s katerimi se ne identificiramo.

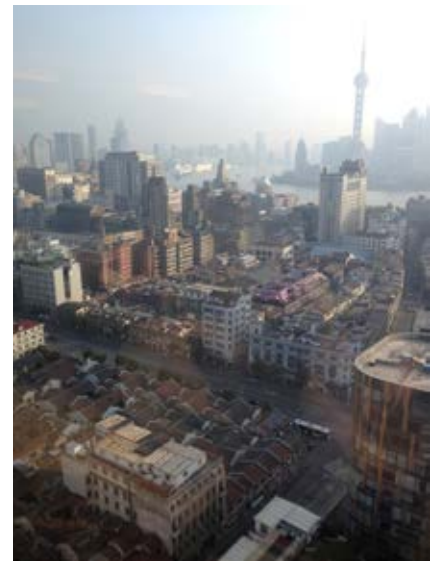
Javni prostor kitajske družbe, kot se manifestira v vseh globalnih oblikah fizičnega in virtualnega prostora, je še vedno izpostavljen političnemu nadzoru, kar je v nasprotju z definicijo javnega prostora v demokratičnih sistemih, ne pa s prakso.

Kot zagovornik kulturnega konteksta javnega prostora Sennett v članku Quant ugotavlja, da mora biti javni prostor definiran kot prostor, kjer se srečujejo tujci, in mora biti odprt za izmenjavo mnenj in širjenje informacij, od katerih sta odvisna politika in ekonomija. Zanimajo ga vzorci obnašanja in medsebojne interakcije.

Izpostavi dva pomembna teoretika, ki sta prav tako vplivala na koncept javnega:

Hannah Arendt, zagovornico javnega v političnem kontekstu kot odprtega fizičnega prostora oz. urbanega centra velikih razsežnosti, ter Jürgena Habermasa, ki postavlja v ospredje odprt komunikacijski proces, ki ni nujno vezan na fizičen prostor. Zanj je javni prostor vsak medij, priložnost ali dogodek, ki vodi k odprti komunikaciji med tujci.

V zadnjem desetletju sta kritičnemu diskurzu prekomerne urbanizacije veliko prispevala tudi kitajski film in likovna umetnost. Kontroverzni umetnik in aktivist Ai Weiwei, ki se bori proti kitajskemu političnemu režimu, se v svojih umetniških delih zavzema za človekove pravice in svobodo govora. Na retrospektivni razstavi *On the Table* (2014) v Barceloni pozove obiskovalce za svojo mizo k dialogu in pogovoru, k izmenjavi mnenj in idej, in pravi: "Svoboda je naša pravica vedeti vse."

Slika 1: Šanghaj, nekoč svetovljansko mesto, danes eno najpomembnejših gospodarskih, finančnih in komunikacijskih središč. Vir: Špela Hudnik.

Figure 1: Shanghai once cosmopolitan city, today one of the most important economic, financial and communications centers. Source: Špela Hudnik.

Slika 2: Parada na Trgu nebeškega miru ob 60. obletnici ustanovitve Ljudske republike Kitajske. Vir: Feng Li/Getty Images. (www.boston.com/bigpicture/2009/10/china_celebrates_60_years.html)

Figure 2: Parade in Tiananmen Square on the 60th anniversary of the founding of the People's Republic of China. Source: Feng Li/Getty Images. (www.boston.com/bigpicture/2009/10/china_celebrates_60_years.html)

Hkrati je kritičen do moderne kitajske družbe in umetnosti, ki je popolnoma izgubila estetske in moralne vrednote in opustila filozofsko refleksijo družbe.

2. Novi Peking in večiji Šanghaj - Vizija javnega prostora v političnem kontekstu.

Z novimi političnimi reformami, ki so nastopile z razglasitvijo Ljudske republike Kitajske (1949), so začele izginjati imperialistične podobe mest. Vlogo zidov kitajskih mest, ki so skozi stoletja definirali hierarhijo prostorov in položaj posameznika v družbi, so prevzele podobe socialističnih industrijskih mest, načrtovanih po sovjetskem vzoru.

Ameriški teoretik Yomi Braester (2010) govori o prelomnih urbanih in družbenih transformacijah kitajske družbe skozi perspektivo kitajskega filma *Cityscape* (1935). Film režiserja Yuana Muzhija, je podoba svetovljanskega Šanghaja ki v 50. letih radikalno izginja v socialistični podobi industrijskih predelov Večji Šanghaj in Novi Peking. V dokumentarnih filmih *The New Birth of China* (1949) in *Million Heroes Descend on Jiangnan* (1949) vlogo ulice kot linearnega javnega prostora kitajskih mest nadomesti sovjetski model mesta z velikimi trgi in avenijami, namenjenimi novim družbenim manifestacijam – vojaškim paradam.

"Ikonologija Šanghaja iz filmov 30. let, ki prikazuje mesto kot prefinjeno urbano središče, polno elegantnih bulvarjev, ekstravagantnih plesnih dvoran, svetlečih neonskih luči in mogočnih nebotičnikov, se umika podobi mesta političnih montaž in ideološko motiviranih parad." (Braester, 2010)

Novi podobi mestnih predelov – Novi Peking, središče kulture, znanosti, umetnosti in težke industrije, ter Večji Šanghaj, središče lahke industrije, trgovine in izobraževanja – definirajo urbane komune in ograjeni kompleksi, ki poudarjajo kontrast med mestom in dvoriščem kot pomembnim socialnim prostorom. Braester v tem kontekstu izpostavi film *Dragon Whisker Creek* (1952) režiserja Xian Quna in pravi: "Vzpostavi se dialektika med zaprtimi stanovanjskimi enotami in odprtimi prostori zbiranja. Čeprav je

dvorišče bistven del vizualne podobe mesta, mora Peking narediti vtis tudi kot mesto s širokimi avenijami in javnimi trgi."

3. Novi Peking in večiji Šanghaj - Vizija javnega prostora v ekonomskem kontekstu.

Hiperurbanizacija, ki jo je sprožila uvedba tržne ekonomije (1987) in je dosegla vrhunec z Olimpijskimi igrami 2008, je v veliki meri izbrisala mikro merilo javnega življenja in izkušanje prostora po načelu kitajske kulture. Pekinški hutongi in šanghajski longtangi, živahne ulice, mreže dvorišč in vitalnih vozlišč, odprtine in vrtovi izginjajo v mega merilu radikalne urbanizacije, prepletene z večravninskimi cestami in ulicami, trgovskimi centri, nebotičniki, nedefiniranimi javnimi prostori in ogromnimi stanovanjskimi kompleksi, ki narekujejo celostne življenjske vzorce in večfunkcionalne vsebine. Sodobna kitajska mesta postajajo sorodna zahodnim mestom in njihovim oblikovalskim principom.

V posebni izdaji revije *China Perspectives* (Piper Gaubatz, 2008), ki omogoča vpogled v analizo najnovjših političnih, ekonomskih, kulturnih in socialnih trendov na Kitajskem, lahko zasledimo, da je kitajska postreforma modernizacije in hiperurbanizacije pripeljala do petih novih oblik javnih prostorov v kitajskih mestih: odprti krajinski parki, trgi, trgovski prostori, zeleni prostori in začasni prostori.

Slika 3: Mao Zedong in Lin Biao na sprevedu na Trgu nebeškega miru v obdobju kulturne revolucije. Vir: Xinhua. (www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/1854968/flying-red-flag-chinas-hongqi-wheeled-out-president)

Figure 3: Mao Zedong and Lin Biao on parade at Tiananmen Square during the period of the Cultural Revolution. Source: Xinhua. (www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/1854968/flying-red-flag-chinas-hongqi-wheeled-out-president)

Kontroverznost definicije javnega prostora z navideznim socialnim kontekstom predstavlja v Šanghaju ulica Nanjing, najdaljša nakupovalna ulica, kjer so komercialne vsebine prepletene s kulturno-zabavnimi, in Bund, mestno sprehajališče ob reki Huangpu z razgledom na poslovno središče Pudong, uspeh kitajske vlade in nove ekonomije. Trg nebeškega miru v Pekingu se odpre v javni večnamenski prostor za množice in uradne paradne dogodke. Zeleni javni prostori so nove podobe globalnih ekoloških strategij, parki predstavljajo javni rekreativno-kulturni prostor, v katerem se spontano odvijajo različne aktivnosti, medtem ko so gradbišča in porušene mestne četrti oblika začasnih javnih prostorov vsakdanjega življenja.

Mesta postajajo poligon za špekulacije ekonomskih lobijev velikih razsežnosti. Razvijajo se načrtno, vendar neprilagojeno realnim potrebam družbe po modelu ameriških disperznih mest ali po evropskem modelu kompaktnega mesta. Razvoj prevzame logika trga, kar je v manjšem obsegu širitve mesta izkusila tudi Evropa.

K diskurzu o problemu hiperurbanizacije in pomenu raznolikosti kitajske družbe in kulture sta predvsem v zadnjem desetletju veliko prispevala kitajski

film in umetnost. Radikalen boj posameznikov s političnimi avtoritetami in ekonomskimi lobiji proti brezkompromisnemu rušenju tradicionalnih kitajskih četrti in vrednot je prikazan v dokumentarnem filmu *Meishi Street* (2006), režiserja Ou Ninga.

4. Novi Peking in večiji Šanghaj - Vizija javnega prostora v družbenem kontekstu.

Medtem ko so kitajski politiki na letošnjem letnem zasedanju Kitajskega ljudskega kongresa sprejeli reformo o pospešeni gospodarski rasti in povečanju tujih investicij, pa je pomen družbenega kapitala še vedno zanemarljiv in ne ustreza spremembam pri urbanem načrtovanju, o katerih govori Susan Fainstein, avtorica knjige *Just City* (2010). Njena teorija načrtovanja sodobnih metropol je v integraciji treh načel: raznolikosti, demokracije in pravičnosti.

O pomenu raznolikosti velikih mest je pisala že Jane Jacobs (1961) v knjigi *Umiranje in življenje velikih ameriških mest*, kjer pravi: "Načrtovanje vitalnosti mora povsod v vsaki četrti velikega mesta spodbujati in pospeševati vse vrste raznolikosti in največje možno število raznolikih rab in ljudi; to je temelj mestne ekonomske moči, družbene vitalnosti in privlačnosti."

Zato je nujno, da se v nadaljnjem razvoju sodobnih kitajskih mest poleg ekonomskega protokola upošteva predvsem socialno-kulturni, ki bi z novo družbeno reformo osmislil vlogo kitajske družbe in posameznika v globalnem neoliberalnem kontekstu in kontroverznem političnem sistemu.

Pomanjkanje javnega življenja v Pekingu v intervjuju za nemški časopis *Die Zeit* (2015) kritično izpostavi umetnik Ai Weiwei:

"Peking je usmerjen politično zelo enostransko in življenje ljudi je omejeno na družino. Javnega življenja ni. Čeprav se je zvišal življenjski standard, vlada svoboda le znotraj potrošnje in zabave."

Zahteva po družbenih spremembah in demokratičnem prostoru, ki ni zaseben, ni tržen, ni političen in ni nadzorovan, ustreza definiciji belgijskega arhitekta in teoretika Wima Cuyversa (2008), ki raziskuje različne družbene fenomene skozi prostor: "Za mene je zasebni prostor, prostor, ki je v lasti nekoga [...], medtem ko javni prostor ne pripada nikomur in zato ga nihče ne nadzira [...] Menim, da je javni prostor 'prostor transgresije', je tisti prostor, ki omogoča, da delaš stvari, ki jih v zasebnem prostoru ne moreš, ker je nadzorovan [...], to je tam, kamor za

Slika 4: Industrija postane gonilo kitajske družbe. Vir: Špela Hudnik.

Figure 4: Industry becomes a leading force of Chinese society. Source: Špela Hudnik.

Slika 5: Ulica, vitalni prostor kitajske družbe. Vir: Špela Hudnik.

Figure 5: Street, vital space of Chinese society. Source: Špela Hudnik.

Slika 6: Sprehajališče Bund ob reki Huangpu v Šanghaju. Vir: Špela Hudnik.

Figure 6: The Bund Promenade at Huangpu River in Shanghai. Source: Špela Hudnik.

trenutek pobegneš od vsakdana in pred nadzorom."

Sodobna kitajska mesta morajo torej zagotoviti kvaliteto življenja in bivanja v mikro in makro merilu, raznolikost javnega življenja ter kulturno-socialno interakcijo, družbeno ozaveščenost in možnost participacije v novih oblikah skupnosti. Po mnenju Zhang Lihua (2013) mora sodobna kitajska družba ustvariti harmonijo med človekom in naravo, ljudmi in družbo, med posamezniki v različnih skupnostih ter med umom in telesom.

5. Zaključek

Javni prostor v svoji idealni obliki agore in foruma izginja na obrobja mest ali se koncentrira v conah, ki so omejene v svojem delovanju, podrejene nadzoru in izključujejo posamezne skupine iz javnosti. Zato je nujno omejiti vpliv različnih političnih strategij in ekonomskih lobijev na razvoj globalnih mest in zavzeti kritičen odnos do eliminacije socialno-kulturnega konteksta, njegove raznolikosti in specifičnosti. Mesta se ne smejo podrežati diktatu tržne logike in nesmiselnih investicij, ki se ne prilagajajo specifičnemu kontekstu družbe in prostora.

Hiperurbanizacija kitajskih mest v kontradiktornem političnem sistemu prevzema načela globalne ekonomije in hkrati pozablja na pomen družbenega kapitala. Njena fizična prezenca v megaprostorski in vsebinski formi Zahoda ne ustreza družbenemu kontekstu, podrejenemu političnemu nadzoru in integraciji sodobnih načel načrtovanja – raznolikosti, demokraciji in pravičnosti. Zato je v nadaljnjem razvoju kitajskih mest poleg interesov globalne ekonomije potrebno upoštevati tudi posledice družbenih spremembah, demokratična načela in pomen raznolikosti kitajske družbe in kulture. Potrebno je prekiniti s politično režirano ikonografijo in z nadzorovanimi množičnimi senzacijami ter zasnovati odprt demokratičen javni prostor, tako notranji kot zunanji, namenjen vsem generacijam, ki bi skozi znanost, kulturo in filozofijo izkušale in redefinirale odnose v sodobni kitajski družbi. Javni prostor mora postati prostor delovanja javne sfere, generator življenja sodobnih kitajskih mest, ki pripada vsem, ne glede na kulturno, socialno in politično prepričanje. Razvoj kitajskih mest mora postati domena družbene reforme in demokracije.

Slika 7: Ulice Meishi, simbol boja proti velikim urbanim načrtom kitajske politike. Rušenje soseske in tradicionalnih vzorcev skupnega življenja v hutongih za prihajajoče Olimpijske igre (iz filma Meishi Street, OU Ning).

Figure 7: Meishi streets, a symbol of the fight against Chinese policy large urban plans. The demolition of the neighborhood and the traditional patterns of communal life in the hutongs for the upcoming Olympic games (from the film Meishi Street, Ou Ning).

Slika 8: Ulica Nanjing – sodobni kitajski javni prostor v domeni potrošnje in zabave. Vir: Špela Hudnik.

Figure 8: Street Nanjing – a modern Chinese public space in the domain of consumption and entertainment. Source: Špela Hudnik.

Bibliography

- Braester, Y. (2010): *Painting the City*. Red. DUKE University Press, Durham&London.
- Fainstein, S.S. (2010): *The just City*. Cornell University Press, New York.
- Faure, G.O.: *China: New Values in a Changing Society*: <http://www.ceibs.edu/ase/Documents/EuroChinaForum/faure.htm>
- Gaubatz, P. (2008): *New Public Space in Urban China. Fewer Malls in Beijing, Shanghai and Xining*: <http://chinaperspectives.revues.org/4743>
- Habermas, J.(1989): *Strukturne spremembe javnosti*. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Jacobs, J.: *Umiranje in življenje velikih ameriških mest*. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Köckritz, A., Zhang, M. (2015): *There's no point crying*: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2015-08/ai-weiwei-artist-china-germany>
- Lagae, J. (2006): *Reading Public Space in the (Non_ Western) City A Dialogue Between Zeynep Çelik and Wim Cuyvers*: <http://oasejournal.nl/en/Issues/69/ReadingPublicSpaceInTheNon-WesternCity#032>
- Lefebvre, H. (2013): *Produkcija prostora*. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Mars, N., Hornsby, A. (2013): *The Chinese Dream: A Society Under Construction*. 010 Publishers, Rotterdam.
- Nijveldt, J. (2013): *Everyday Human Experience of Space in the Chinese City*: http://www.iias.nl/sites/default/files/IIAS_NL63_2627.pdf
- Sennett, R. (2015): *The Public Realm*: <http://www.richardsennett.com/site/senn/templates/general2.aspx?pageid=16&cc=gb>
- Zhang, L. (2013): *China's traditional cultural Values and National Identity*: <http://carnegietsinghua.org/publications/?fa=53613>
- Watson, I. (2015): *Ai Weiwei 'at peace' but still focused on China's shortcomings*: <http://edition.cnn.com/2015/07/23/asia/china-ai-weiwei-watson-interview/>